

The Economic Crisis of 2007-2008 as a Factor in the Emergence of Mass Protest Movements in the USA

UDC 338.1"2007.2008":329(73)"20"

DOI: <https://doi.org/10.15421/1723122>**Skrypchenko Ihor**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-6484-8057>, si194512@gmail.com*Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)*

Abstract.

The purpose of the article is to determine the economic crisis of 2007-2008 as a factor in the emergence of mass protest movements in the United States of America. **The relevance** of the study is related to the need to establish how the functioning of the economy affects the mood and actions of citizens. It was also important to find out the accompanying causes that lead to the growth of distrust in the authorities and, as a result, lead to the politicization of protests.

As a **result of the study**, a regularity was established between the economic crisis of 2007-2008 and the increase in the number of protests in the USA and the world. The article provides data from sociological surveys, which demonstrate how important indicators of the functioning of the economy are for US citizens. It was clarified how protest movements arose and developed in the USA. The important role of the media and social networks in the formation and organization of protest actions is analyzed. The impact of protest movements on the replacement of political party leaders in the United States has been uncovered. The reasons for the political success of the «Tea Party Movement» and the simultaneous decline of the «Occupy Wall Street» movement have been established. The influence of activists of the protest movements on the shaping of US foreign policy towards Ukraine is assessed.

The conclusions indicate that the failure of state authorities to effectively respond to the economic crisis can result in widespread dissatisfaction among the public, leading to an increase in citizen protest activity. Moreover, the severity and duration of the economic crisis may cause a decline in citizens' trust in the government and the political system as a whole. The potential consequences of this are radicalization and polarization within society. Therefore, in order to ensure the necessary trust in the political system, it is necessary to conduct a balanced economic policy and take into account the opinions of the political opposition and civil society when making political and economic decisions.

Keywords: protest, protest movement, social movement, collective behavior, collective mobilization, structural strain, relative deprivation, Tea Party movement, Occupy Wall Street, economic crisis, mass media, social networks, civil society, public trust, political power, political party, political polarization, Republican Party, Democratic Party, establishment, primary election, democracy, the USA

Економічна криза 2007-2008 років як чинник появи масових протестних рухів в США

Скрипченко Ігор*Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)*

Анотація.

Метою статті є визначити економічну кризу 2007-2008 року як чинник появи масових протестних рухів в Сполучених Штатах Америки. **Актуальність** дослідження пов'язана з необхідністю встановити як впливає стан функціонування економіки на настрої та дії громадян. Також важливо було з'ясувати супутні причини, які призводять до зростання недовіри до органів влади та, як наслідок, призводять до політизації протестів.

Для з'ясування цієї мети в статті було розкрито поняття протесту та економічної кризи. Також було проаналізовано теорії, які пояснюють механізми утворення масових протестних рухів. **В результаті дослідження** було встановлено закономірність між економічною кризою 2007-2008 року та зростанням кількості протестів у США та світі. В статті наведено дані соціологічних опитувань, які демонструють наскільки важливим для громадян США є показники функціонування економіки. Було з'ясовано, як виникли і розвивалися протестні рухи в США. Проаналізовано важливу роль ЗМІ та соціальних мереж в утворенні та організації акцій протесту. Виявлено вплив протестних рухів на зміну лідерів політичних партій в США. Встановлено причини політичного успіху «Руху Чаювання» та водночас занепаду руху «Захопи Волл-стріт». Визначено вплив прихильників протестних рухів на формування зовнішньої політики США щодо України.

У **висновках** встановлено, що нездатність державних органів влади ефективно реагувати на подолання економічної кризи може призводити до масового невдоволення в суспільстві та, як наслідок, збільшення протестної активності громадян. Крім того, масштаби та затягування економічної кризи може призводити до зниження довіри громадян до органів влади та політичної системи загалом. Наслідками цього може бути радикалізація та поляризація всередині суспільства. Тож для забезпечення необхідної довіри до політичної системи, необхідно проводити збалансовану економічну політику та враховувати при прийнятті політико-економічних рішень думки політичної опозиції і громадянського суспільства.

Ключові слова: протест, протестний рух, суспільний рух, колективна поведінка, колективна мобілізація, структурна напруга, відносна депривація, Рух Чаювання, Захопи Волл-стріт, економічна криза, ЗМІ, соціальні мережі, громадянське суспільство, суспільна довіра, політична влада, політична партія, політична поляризація, Республіканська партія, Демократична партія, істеблішмент, праймеріз, демократія, США

Вступ.

Однією з основоположних цінностей демократичної політичної системи є свобода слова. Протест, як засіб висловлення громадянами своєї позиції щодо певних політичних рішень, є складовою цієї свободи. Можливість вільно висловлювати свої думки та позицію щодо наявної політичної ситуації в країні є одним із головних факторів, що відрізняють демократичні країни від авторитарних та тоталітарних. Протести допомагають розвивати горизонтальні зв'язки між громадянами, що сприяє розвитку громадянського суспільства. Зрештою, здатність людей організовуватися для публічних акцій незгоди є водночас звертанням до засобів прямої демократії. Протестні рухи у кризові часи допомагають звернути увагу урядів на суспільні проблеми, які турбують більшість населення. В умовах, коли вибори відбуваються лише у певний період часу, масові публічні акції допомагають представникам влади зрозуміти, які кроки чекає від них суспільство в реальному часі.

До колективної мобілізації громадян може призвести низка факторів. Проте, одним із найважливіших чинників, які завжди викликає посилену увагу людей, є стан економіки в країні. Саме економічна криза є суттєвим «подразником» для висловлення свого невдоволення та занепокоєння суспільством. Саме це відбулося в США та в світі після початку глобальної фінансової кризи в 2007-2008 роках.

Протестні рухи, які утворилися в Сполучених Штатах в результаті цієї кризи, справили значний вплив на провідні політичні еліти. Це призвело не тільки до змін характеру політичних відносин в середині США, але й вплинуло на її зовнішню політику. Це ми можемо спостерігати сьогодні, в контексті надання допомоги Україні під час російського вторгнення.

Метою статті є визначити економічну кризу 2007-2008 років як чинник появи масових протестних рухів в Сполучених Штатах Америки. Для розкриття теми дослідження в статті використовуються наступні методи: Системний метод визначає місце та взаємозв'язок економіки з інститутами держави та суспільством; Структурно-функціональний метод доповнює системний і допомагає визначити особливості впливу економічних проблем на функціонування громадянського суспільства та інститутів державної влади; Інституціональний метод використовується для аналізу особливостей утворення та функціонування протестних рухів як соціальних інститутів; Біхевіоральний метод дозволяє визначити настрої та реакцію громадян США на економічну кризу та діяльність влади щодо її вирішення; Порівняльний метод дозволяє виокремити спільне і відмінне в появі та діяльності «Руху Чаювання» та «Захопи Волл-стріт»;

Феноменологічний метод застосовується для аналізу основних понять та категорій.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

В ході дослідження було проаналізовано низку наукових публікацій та досліджень. Для визначення поняття протесту було наведено матеріали американського енциклопедичного словника Merriam-Webster та науковців М. Банас та Р. Саудова (Banaś, & Saduov, 2023), які досліджують феномен протесту і його вплив на різні сфери суспільства. Для визначення ключових факторів та закономірностей утворення протестних рухів були проаналізовані теорії Р.Т. Гурра (Gurr, 2016), та Н. Смелзера (Smelser, 1972). Для розкриття явища економічної кризи було використано дослідження Х.М. Матес-Барко та М. Васкес-Фариньяс (Matés-Barco, & Vázquez-Fariñas, 2023), які займаються аналізом економічних криз від XX століття до сьогодення. Вплив економічної кризи на зростання протестних акцій та рухів у світі зафіксували у своєму дослідженні І. Ортіс, С. Берк, М. Беррада, Е.-С. Кортес (Ortiz, Burke, Berrada, & Cortés, 2022), які займаються кількісними дослідженнями протестів у всьому світі. Настрої та реакцію американського суспільства на економічну кризу було продемонстровано завдяки низці соціологічних опитувань провідних дослідницьких центрів. Важливий аналіз щодо цього здійснила американський політичний аналітик К. Боумен (Bowman, 2018).

Для розкриття діяльності «Руху Чаювання» була використана праця Р.М. Блам (Blum, 2020), яка досліджує особливості діяльності представників руху в середині Республіканської партії. Відмінність ідей прихильників «чаювання» від поміркованих «республіканців» розкриває Дж. О'Хара (O'Hara, 2010). Дослідження Л. Фенга (Fang, 2013) допомагає відслідкувати залученість консервативних організацій до фінансування та організаційної підтримки «Руху Чаювання». Політичні погляди та ідеї прихильників руху розкриває М. Контінетті (Continetti, 2022), який займається дослідженням розвитку американської консервативної думки. Розкриттям ідей та переконань різних локальних організацій «Руху Чаювання» також займалися у своєму дослідженні науковці М.А. Баррето, Б. Л. Купер, Б. Гонсалес, К.С. Паркер та К. Таулер (Barreto, Cooper, Gonzalez, Parker, & Towler, 2011). Дослідники А. Максвелл та Т. В. Парент (Maxwell, & Parent, 2012) у своїх пошуках намагалися встановити, як саме економічні та політичні ідеї президента Обами спонукали людей мобілізуватися на протестні акції. Ґрунтовний аналіз історії діяльності руху «Захопи Волл-стріт» здійснила М. Холмс (Holmes, 2023). Критичний аналіз цього руху здійснив Т. Гітлін (Gitlin, 2013), який зосередився на причинах його занепаду. Також до аналізу невдач слід додати працю М. Вайта (White, 2016), який був одним із організаторів цього руху. В

той же час здобутки руху в подальшому політичному дискурсі США були зафіксовані нідерландським дослідником М. ван де Санде (Van de Sande, 2022), який досліджує феномен «префігуративної демократії». Також в дослідженні були наведені статті політичних аналітиків та оглядачів в провідних американських ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Дієслово «протестувати» походить від латинського поняття «*protestari*», що розтлумачується як «заявляти», «публічно свідчити» (Merriam-Webster, 2023). В сучасній мові поняття «протесту» використовується для позначення протистояння протилежних політичних партій, груп та акторів в ході яких сторони висловлюють свою публічну незгоду з наявними рішеннями, які приймають їх опоненти (Banaś, & Saduov, 2023, p. 1). Прийняття політичних рішень в демократичних державах нечасто викликає одностайне схвалення. Завжди існують окремі групи осіб та індивіди, які залишаються незадоволеними або вважають, що ті чи інші рішення треба приймати в інакший спосіб. Тож часто політичні рішення влади викликають бажання в частини громадян публічно протиставити їм свій власний варіант вирішення проблеми, або просто змусити відмовитися від нової прийнятої політики. Причинами для протесту може бути низка різних факторів. Проте, з самого визначення поняття «протест», ми можемо констатувати, що для масового висловлення своєї публічної незгоди людей спонукають певні чинники, які викликають велику суспільну увагу. Вони можуть базуватися як на незадоволенні діями політичних акторів, так і мати інші, на перший погляд, неполітичні чинники.

Фактор «роздратування» та «суспільної напруги» відіграє велику роль в появі та організації суспільних рухів, які утворюються в результаті масових протестів. Частково цей феномен намагається пояснити теорія «відносної депривації», автором якої був американський політолог Тед Роберт Гурр. Згідно з нею, депривація – це сприйняття акторами невідповідності між їхніми ціннісними очікуваннями та їхніми ціннісними можливостями (Gurr, 2016, p. 24). Тобто «відносна депривація» проявляється як усвідомлення відсутності справедливого та рівного доступу до суспільних благ. Внаслідок не отримання цих благ у людей виникає гостре відчуття фрустрації та розчарування. Важливу роль в оціненні ступеня депривації є порівняння суб'єктами свого наявного становища із референтною групою осіб. Відсутність однакового доступу до ресурсів у окремої особи та порівнюваної групи може викликати невдоволення, яке в подальшому може спонукати до активних дій. Найбільше до політичних протестів спонукає групова депривація. Це пов'язано з тим, що розчарування з приводу несправедливого розподілу ресурсів відчуває відразу велика кількість людей, які можуть мати спільне положення в суспільстві.

Ці групи можуть утворюватися з окремих соціально-економічних класів, раси, релігії, статі тощо. В такому випадку люди вважають, що вони обмежені в своїх правах та свободах через приналежність до певної структурованої групи.

Ще однією теорією, яка частково пояснює феномен появи масових протестних рухів є теорія «структурної напруги». Її засновник соціолог Нейл Смерзлер зазначав, що для виникнення феномена колективної дії необхідний ряд факторів. Він виділяв 6 таких умов, за яких може з'явитися масовий суспільний рух:

1) Сприятливі структурні умови - це особливості політичної системи в рамках однієї країни, які або сприяють утворенню масових рухів, або навпаки перешкоджають такому розвитку;

2) Структурна напруга (деформація) - ситуація чи явище, яке викликає конфлікт інтересів, призводить до вираженого невдоволення певної частини суспільства.

3) Поширення суспільних переконань та ідеології, які визначають дійсно важливі проблеми для суспільства та ймовірні методи їх вирішення;

4) Провокуючі чинники - конкретна подія в рамках конфліктної ситуації, яке стає точкою відліку для колективної мобілізації.

5) Мобілізація учасників - процес, який характеризується агітацією депривованої групи до дій.

6) Діяльність соціального контролю - визначає діяльність різних елементів політичної системи, які своєю реакцією або сприяють розростанню масових протестних рухів, або навпаки їх «затуханню» (Smelser, 1972, p. 15-18).

В багатьох країнах існують суспільно важливі події, які викликають занепокоєння широких верств населення. Такі фактори як «структурна напруга» та «провокуючі чинники», є ледь не в кожній країні світу. Проте одним із важливих елементів є саме особливості функціонування політичної системи. Саме вони визначають, чи буде в країні існувати свідоме громадянське суспільство та чи буде поширено в ньому горизонтальні зв'язки між людьми. Політична система Сполучених Штатів та її Конституція заклали важливі передумови для громадянських і політичних свобод. Саме тому США і були тією країною, де були широко розповсюдженні громадські організації та суспільні рухи.

Важливий внесок у розуміння природи функціонування протестних рухів у світі та, зокрема, у США внесли дослідники І. Ортис, С. Берк, М. Беррада, Е.-С. Кортес. Вони зафіксували великий сплеск протестної активності у світі, починаючи з 2006 року. Автори дослідження, підсумовують, що точкою відліку для них стала світова економічна криза 2007-2008 року. Саме з часу, коли почалася фінансова криза в США, починається значний

кількісний стрибок масових протестів. Цей фактор пояснює і те, чому серед всієї кількості протестів зафіксованих у світі станом на 2013 рік, найбільша кількість була пов'язана саме з вимогами економічної справедливості (Ortiz, Burke, Berrada, & Cortés, 2022, p. 18-19).

Термін «економічна криза» найчастіше використовують для визначення важкої та складної ситуації для країни та її громадян. Сам термін увійшов у вжиток на початку XX століття. Загалом, економічні кризи спричиняються порушенням балансу між виробництвом і споживанням, що характеризується падінням попиту, подальшими банкрутствами підприємств та, як наслідок, безробіттям (Matés-Barco, & Vázquez-Fariñas, 2023, p. 20-21). Тому нестабільність, яку викликає економічна криза, сприяє масовому підвищенню уваги та переживань серед населення. Не дивно, що до 1907 року економічні кризи називали терміном «паніка». Це пов'язано із очікуваними фінансовими втратами для більшості громадян. Нейл Смельзер зазначав, що реальні або очікувані економічні втрати є одним із важливих факторів, які сприяють появі протестних настроїв (Smelser, 1972, p. 55-56).

У 2007 році в США почалась іпотечна криза, яка викликала «ефект доміно». Впродовж незначного часу ця криза зачепила весь фінансовий сектор. Почалися банкрутства великих банків, відбувалося падіння біржових індексів та вартості товарів. Паралельно відбувалося падіння загального об'єму виробництва товарів та послуг. Рівень безробіття з 5% у 2007 році, зріс до 7,3% в 2008, а згодом досяг позначки у 10% у 2009 році (Amadeo, & Anderson, 2021).

Різке падіння доходів громадян негативно вплинуло на загальні настрої в суспільстві. Згідно опитувань Associated Press та Yahoo вже на початку вересня 2008 року 61 відсоток американців наполягав на тому, що економіка є для них надзвичайно важливою, ще 29 відсотків зазначили, що вона дуже важлива для їхнього життя. Також американці стверджували, що стан функціонування економіки буде головним питанням для них під час виборів, які мали відбутися в листопаді 2008 року. Соціологічний служба The Pew Research Center встановила, що восени 2008 року 70% американців уважно відстежують повідомлення про стан економіки. Вони зазначали, що ця економічна криза стала однією з 10 топ новин за останні 20 років. Опитування Gallup та USA Today проведені у вересні 2008 року продемонстрували, що 41% американців відчувають страх через наявний стан економіки. В наступному опитуванні 53% заявили, що почуваються розлюченими, через ці події. Після президентських виборів 74% американців вважали, що країна опиниться в економічній депресії. Ще 60% зауважили, що це найстрашніша економічна криза, з якою вони стикалися за своє життя. В 2009 році 32% американців були стурбовані зниженням своєї

заробітної плати, ще 31% переживали, що їх можуть звільнити. Майже половина американців заявляла про стурбованість щодо падіння їхніх доходів (Bowman, 2018, p. 2-3).

На фоні гострого занепокоєння суспільства, кожен крок влади розглядався громадськістю дуже уважно. Ще за адміністрації президента Джорджа Буша 3 жовтня 2008 року вступив в дію Закон «Про надзвичайну економічну стабілізацію» (EESA), який також називали «Планом Полсона». До цього, у вересні 2008 року, в Конгрес було внесено на розгляд «Програму допомоги проблемним активам» (TARP) на 700 мільярдів доларів в якості частини плану щодо порятунку економіки. Ця програма викликала багато суперечок в Конгресі. Її відхилення спричинило обвал акцій (Bowman, 2018, p. 2). Тільки після додаткового доопрацювання програму змогли прийняти, що і стало умовою для введення в дію закону про стабілізацію економіки. Новий президент США Барак Обама, обраний на виборах в листопаді 2008 року, висунув на розгляд ще один план для врегулювання економічної кризи, який врешті був прийнятий. Закон «Про відновлення та реінвестування Америки» був введений в дію 17 лютого 2009 року. Сума виділених коштів оцінювалися приблизно в 787 мільярдів доларів.

Тільки ці два пакети стимуляції економіки сумарно обходилися американському бюджету у майже півтора трильйона доларів. Тож не дивно, що багато американців задалися питанням, хто буде оплачувати всі ці пакети допомоги? Тим паче в умовах, коли багато хто сам постраждав економічно, втративши роботу та частину своїх доходів. План допомоги Обама критикувався Республіканською партією. Але не всі її члени активно протидіяли. Врешті, багато американців правого ідеологічного спрямування розчарувалися в «слабкій» позиції своїх обраних представників в Конгресі (Blum, 2020, p. 32-33). В результаті значного незадоволення наявною ситуацією люди почали поступово виходити на протести.

Перші мітинги пройшли 27 лютого 2009 року в 40 різних штатах. Фактичним закликком для протесту став виступ економічного коментатора CNBC Піка Сантеллі. Він був обурений несправедливістю плану економічного відновлення президента Обама і жартома закликав всіх справжніх прихильників ринкової економіки влаштувати «Чиказьке чаювання» в липні. Відео стало настільки популярним, що різні активісти почали реєструвати сайти з доменами «TeaParty» для організації локальних протестів. Консервативна лобістська організація «Американці за процвітання» (Americans for Prosperity) зареєструвала сайт з доменним ім'ям «TaxDayTeaParty.com». Саме він був одним із головних організаційних сайтів, а також надав назву для деяких подальших протестних акцій (Fang, 2013, p. 26-27).

Назва «Чаювання» є ключовою для американської політичної історії. Адже в 1773 році відбулася акція протесту американських колоністів, яка отримала назву «Бостонське чаювання». Протестувальники вимагали скасування виданого британським урядом «Чайного закону», що передбачав нову систему мит для торгівлі чаєм.

Акція стала не тільки актом відстоювання своїх економічних прав та свобод, але й заклала підвалини майбутньої революції, яка закінчилася утворенням Сполучених Штатів Америки. Тож поняття «чаювання» є по-справжньому символічним для багатьох американців та уособлює в собі саму суть американської ідеї, де платник податків є основою держави.

Наступна серія загальнонаціональних мітингів відбулася вже 15 квітня 2009 року і зібрала більше 300 тисяч осіб в різних містах США. Дата для протестів була обрана не випадково. Згідно американського законодавства 15 квітня є останнім днем для подання декларацій про доходи фізичних осіб. Саме слово «чай» (tea) протестувальники розшифровували як «вже достатньо обкладені податками» (Taxed Enough Already). Один із організаторів мітингів Ерік Одом, адміністратор веб-сайту «Tax Day Tea Party», заявив, що головною ціллю протестів було «просто допомогти створити середовище, в якому б народився новий рух» (Robbins, 2009).

Влітку та восени 2009 року протести також продовжилися. Для цього додалася ще одна вагома причина, яка створювала додаткову «структурну напругу» для частини суспільства. Президент Обама запропонував масштабну реформу охорони здоров'я, яку противнику одразу прозвали «Obamacare». В Сполучених Штатах медицина є платною, тож всі американці вимушені купляти собі страхові поліси. Метою реформи було зробити медичне страхування більш доступним для незаможних американців. Проте, цей крок передбачав великі капіталовкладення і витрати державного бюджету, що, на думку експертів, викликало питання у своїй доцільності під час економічної кризи (Woodhill, 2011). Суперечка в обох палатах Конгресу, а також протести невдоволених громадян, не змінили рішення адміністрації Обами та Демократичної партії спробувати прийняти відповідний закон.

Дискусія щодо реформи охорони здоров'я розколола державу: Демократична партія і ліві неурядові організації виступили з підтримкою, аргументуючи її більш доступним медичним страхуванням (особливо для бідних верств населення), в той час як Республіканська партія та особливо «Рух Чаювання» виступали проти, побоюючись значного дефіциту бюджету, надмірного втручання держави в економіку та можливим погіршенням якості надання медичних послуг (Continetti, 2022, p. 141). У березні 2010 року, закон все-таки було прийнято, проте він

посилив поляризацію та невдоволення в суспільстві, яке і без цього збільшувалося.

Треба зазначити, що «Рух Чаювання» не мав окремого лідера чи єдиної організаційної структури. Фактично рух утворювали різні локальні організації, які керувалися ідеєю публічного контролю платників податків за діями уряду. До таких організацій належали FreedomWorks, Tea Party Express, Tea Party Patriots, 1776 Tea Party, ResistNet (Patriot Action network), Tea Party Nation та інші (Barreto, Cooper, Gonzalez, Parker, & Towler, 2011, p. 106). Група FreedomWorks була до того ж одним із спонсорів перших мітингів прихильників «Чаювання». Для проведення протестів всі організації узгоджували час та місце збору і закликали всіх небайдужих приєднуватися.

Активність «Руху Чаювання» зумовила посилення позицій Республіканської партії в Конгресі і в результаті виборів 2010 року республіканці змогли повернути собі контроль у Палаті представників, адже рух підтримав багатьох республіканців консервативного та лібертаріанського ідеологічного спрямування. На проміжних виборах 2010 року до Конгресу США активісти «чаювання» підтримали 138 кандидатів від Республіканської партії. Також прибічникам руху вдалось об'єднати консервативні та лібертаріанські фракції всередині Республіканської партії. (Maxwell, & Parent, 2012, p. 1385). Один із лідерів лібертаріанського крила руху в Республіканській партії Ренд Пол на виборах 2010 року був вперше обраний сенатором від штату Кентуккі. В 2011 році в Палаті представників фракція прихильників «чаювання» на чолі з її першою головою Мішель Бакмен нараховувала 60 конгресменів (Peters, 2019). Надалі значення та вплив «Руху Чаювання» продовжував зміцнюватися. В 2016 році на фіналі президентських праймеріз в Республіканській партії двоє з лідерів перегонів були підтримані саме «Рухом Чаювання», і один із них, а саме Дональд Трамп, врешті виграв номінацію.

Якщо «Рух Чаювання» був протестним рухом, який представляв незадоволення економічною політикою серед американців правого ідеологічного спрямування, то згодом це невдоволення почало охоплювати і частину лівого спектру. Зрозуміло, що як демонстрували соціологічні опитування, фінансова криза вдарила майже по всіх верствах населення. Проте, обрання Барака Обами та його перші законодавчі ініціативи були спрямовані передусім на бідні верстви населення та на ті групи виборців, які були прихильниками Демократичної партії. З однієї сторони, це призвело до певного психологічного заспокоєння частини суспільства. Однак, економічна політика нової адміністрації не давала результатів. Тож поступово масове невдоволення почало зростати і серед потенційних виборців Демпартії.

Як і у випадку з «Рухом Чаювання», спочатку ідею

про велику протестну акцію почали проговорювати в публічному просторі. У лютому 2011 року на сайті канадської громадської природоохоронної організації Adbusters, з'явилася стаття, яка закликала вийти на багатомільйонний марш проти Волл-стріт (Matsu, 2011). В статті зазначалося, що понад 25 мільйонів американців є безробітними, а 2,8 мільйона будинків були вилучені у власників за неспроможність віддавати кредити. Водночас в організації звертали увагу, що інвестиційні банкіри продовжують отримувати бонуси та винагороди як в докризовий час. В статті стверджували, що великі корпорації завдяки фінансовому впливу лобіювали в Конгресі прийняття вигідних для себе траншів допомоги від уряду. Натомість прості громадяни виявилися поза увагою своїх «обранців». Тож в статті закликали покласти кінець цій несправедливості шляхом масового виступу проти Волл-стріт. У липні активістка Джастін Танні зареєструвала домен «OccupyWallSt.org» та завела хештег @occupywallst у соціальній мережі «Твіттер» (Holmes, 2023, р. 243). Саме вони стали головними онлайн-центром для організації майбутнього руху.

Рух «Захопи Волл-стріт» (Occupy Wall Street) розпочався з великого протесту 17 вересня 2011 року, коли була здійснена спроба захопити діловий центр Нью-Йорка. В той же день учасники протесту зайняли парк Зукотті і облаштували там наметове містечко. Більшість активістів складала переважно молодь. Поступово учасники руху створили Генеральну Асамблею Нью-Йорка, утворили комітети, ради та робочі групи, які займалися координацією діяльності руху. Проголосивши одним з лозунгів вислів «нас 99%», активісти підтримували думку згідно з якою всі багатства зосереджені в руках 1% населення. Цей великий бізнес і політики призводять до економічних криз, збільшуючи бідність 99% громадян. Слоган висловлював невдоволення нерівністю у доходах та різницею у доступі до влади, де прості громадяни є обмеженими на відміну від «істеблішменту» (Holmes, 2023, р. 40).

Серед протестувальників були прихильники лібералів, анархістів та навіть лібертаріанців, різних течій соціалізму та захисників навколишнього середовища. Проте ключові ідеї активістів належали до лівої ідеології. Учасники руху вимагали створення робочих місць, справедливого перерозподілу доходів, зниження або повного скасування винагород для банкірів, більшого регулювання банківської системи, допомоги власникам іпотечних кредитів та студентам, які брали кредит на навчання у вузах. Активісти руху також вимагали від влади здійснити кроки щодо зменшення впливу великих корпорацій на політиків (Lowenstein, 2011).

Учасники руху мітингували майже 3 місяці. Безстрокова акція проходила переважно мирно, без значних сутичок з поліцією. На окремих мітингах

збиралося до 30 тисяч протестувальників (Gitlin, 2013, р. 21). Проте, наприкінці жовтня, незважаючи на доволі мирний характер протесту, місцеві жителі почали активно скаржитись на наметове містечко. Їх дуже турбував поганий санітарний стан в наметах і в парку. Організатори намагалися знайти рішення, аби задовольнити всі сторони. Однак, 15 листопада 2011 року поліцейське управління Нью-Йорка повідомило учасникам протесту про вимогу покинути парк Зукотті. Мерія не забороняла зібрання активістів, однак заборонила проживання у парку на постійній основі. Протестувальники залишили парк без сутичок у супроводі поліції (Rosario, 2011). У грудні під час масових мітингів активісти зробили повторну спробу облаштувати наметове містечко, але через дії поліції це не вдалося. Однак, після зникнення наметового містечка протестна діяльність руху все одно продовжилася. Мітинги регулярно відбувалися впродовж 2012 і 2013 років, іноді супроводжуючись сутичками з поліцією. Наприкінці 2014 року рух припинив існування, розколовшись на більш дрібні організації та рухи.

Рух «Захопи Волл-стріт», попри свою популярність в Америці та створення великого резонансу у світі, врешті не зміг оформитися в організовану політичну групу тиску. Американський соціолог Тодд Гітлін зауважував, що хоча рух і мав досить широке коло активних учасників, він не зміг організувати своє внутрішнє «ядро». У руху не було єдиного лідера. Учасники організаційних комітетів також не могли узгодити між собою низку питань. Навіть журналісти, які у своїй більшості підтримували протестувальників, скаржилися, що у руху не було чітко оформленої та зрозумілою програми (Gitlin, 2013, р. 17-18). Це був, по суті, просто погано організований протест психологічно обурених людей.

Крім того, Гітлін звертав увагу на існування своєрідної «фобії» у активістів щодо офіційних організацій та політичних партій (Gitlin, 2013, р. 23-24). Така позиція учасників була пов'язана як із недовірою до політичної системи, так із тим, що такі організації не готові та неспроможні робити радикальні і швидкі зміни. Через це деякі політичні оглядачі із сумом критикували рух за неспроможність стати лівою альтернативою «Руху Чаювання», який зміг влитися в структури Республіканської партії і почати впливати на її керівництво та істеблішмент (Sorkin, 2012).

Один із організаторів руху «окупантів» Міка Вайт через 5 років після подій стверджував, що «рух виявив глибинні недоліки домінуючих і все ще поширених теорій про те, як досягти соціальних змін шляхом колективних дій» (White, 2016, р. 22). Однак, можна висунути гіпотезу, що організатори руху занадто переймалися самими протестами, ніж цілями, для яких вони були організовані. Для прикладу, філософ та

політичний оглядач Джон О'Хара зауважував, що для «Руху Чаювання» акції протесту не були самоціллю. Вони стали фактором, який привернув увагу до ідей руху та зміг здійснювати необхідний тиск на політиків (О'Хара, 2010 р. 243). Тобто прихильники «чаювання» не просто були переповнені почуттями невдоволення та обурення, що, зрозуміло, було необхідним фактором для їх колективної мобілізації. Вони змогли об'єднатися заради певних цінностей та ідей і керувалися тим, щоб реалізувати свої плани у дійсність. Ця мета змусила їх шукати шляхи такої реалізації, в чому їм допомогла американська політична система. Активісти ж «Захопи Волл-стріт» не змогли зарекомендувати свої ідеї у дійсність, вони не змогли вийти за межі свого психологічно дискомфорту і обурення та здійснити кроки для організаційного оформлення своїх вимог. По суті, це був протест дорослих «підлітків» (що частково було правдою, адже велика кількість активістів, дійсно, були дуже молодими), які не змогли трансформувати своє психологічне невдоволення в раціональні дії. Мабуть, саме тому Міці Вайту довелося лише підсумувати, що «рух не зміг реалізувати свій революційний потенціал» (White, 2016, p. 22).

Проте, не всі дослідники вважають, що рух «Захопи Волл-стріт» виявився зовсім невдалим. Так, нідерландський політичний філософ Матіс ван де Санде стверджує, що «Захопи Волл-стріт» справив великий вплив на передвиборчу кампанію соціаліста Берні Сандерса, який приймав участь у президентських праймеріз від Демократичної партії (Van de Sande, 2022, p. 135). Саме прихильники цього руху у Демократичній партії дозволили Сандерсу не тільки успішно висунутись на праймеріз, але й ледве не виграти номінацію від неї. Причому робив це Сандерс двічі у 2016 та у 2020 році. Варто зазначити, що рух «Захопи Волл-стріт» справив значний вплив і на самого Сандерса. Одна із його законодавчих ініціатив мала назву «Закон про 99,8 відсотка», який був співзвучний із головним гаслом «окупантів» про «99%». Законопроект передбачав, що більшість власників житла в США не будуть сплачувати податок на нерухомість, натомість найзаможніші власники будуть обкладатися значною ставкою податку (Stewart, 2019). Тож хоча рух «Захопи Волл-стріт» і не зміг оформитись організаційно у потужну групу тиску, його учасники та прибічники нікуди не зникли. Вони влилися в ряди Демократичної партії і підтримували політиків переважно радикально лівого спрямування, які не були частиною звичного партійного істеблішменту.

Важливо звернути увагу, що зазначені протестні рухи впливали не тільки на зміну бачень внутрішньої політики в середині американського суспільства. Вони також опосередковано почали впливати і на зовнішню. Для прикладу, сенатор республіканець Ренд Пол, який був зобов'язаний своєму обранню саме підтримкою

«Руху Чаювання», був прихильником ізоляціонізму Сполучених Штатів, що означало залишення напризволяще союзників в різних частинах світу. Він виступав за гарні відносини з Росією та закликав йти на її умови ще з 2014 року (Costa, 2014). Саме він в травні 2022 року заблокував законопроект, який закладав 40 мільярдів доларів допомоги для України (Zaslav, & Barrett, 2022). Пояснював свою позицію він начебто необхідністю призначення спеціального інспектора, який буде контролювати використання та моніторинг цих коштів в Україні. З іншої сторони, сенатор республіканець Тед Круз, який представляв консервативне крило «Руху Чаювання» та був другим за популярністю кандидатом на президентських праймеріз в 2016 році, завжди послідовно підтримував Україну. Він, зокрема, брав активну участь у компанії по запровадженню санкцій щодо газогону «Північний потік - 2» (Gardner, & Cowan, 2022).

Така ж неоднозначна ситуація спостерігається і в Демократичній партії. Берні Сандерс, який завдячує різкому зростанню своєї популярності саме руху «Захопи Волл-стріт», також завжди був прихильником ізоляціонізму США та захоплювався Радянським Союзом і Росією (Otterbein, 2019). Тому можна впевнено стверджувати, що «Рух Чаювання» та «Захопи Волл-стріт» справили важливе значення не тільки на Сполучені Штати, але й на світ загалом.

Висновки.

У підсумку ми можемо зазначити, що саме явище протесту передбачає публічну незгоду людей із існуючою реальністю в державі. В демократичних країнах протести є розповсюдженим політичним явищем. Проте, для перетворення звичайного вуличного протесту в організований рух необхідне існування низки факторів. Одним із таких вагомих чинників є економічна криза. Адже життя всіх людей залежить від здатності забезпечити себе всім необхідним для проживання. Економічна криза 2007-2008 років стала серйозною умовою для масового психологічного переживання та невдоволення людей. Це викликало низку масштабних протестів у всіх кутках світу.

Оскільки економічна криза почалася у США, перші масові мітинги почалися саме тут. Масштаб кризи був значний, а рішення американської влади не призводили до швидкого покращення ситуації, тож перші протести почали одразу приймати організовану форму. Економічні вимоги все більше почали переходити в політичні. Утворення «Руху Чаювання» та «Захопи Волл-стріт» було ознакою нездатності влади ефективно протидіяти економічним викликам в державі. Це призвело до зниження довіри до влади та загалом політичної системи. Американські громадяни зневірилися у діючих політичних елітах, вважаючи, що вони захищають лише свої власні інтереси. Несприйняття діючих еліт особливо проявилось в діяльності руху «Захопи Волл-стріт», який не

змій організаційно оформитися як окрема група тиску всередині Демократичної партії, на відміну від «Руху Чаювання» в Республіканській партії. Дослідження продемонструвало, що для ефективної реалізації вимог, активістам необхідно вміти не тільки організовувати протести, але й взаємодіяти з наявними інструментами політичної системи в країні.

Обидва рухи вплинули на політику провідних партій США. Фактично, учасники та прибічники цих двох рухів суттєво похитнули позиції діючого політичного істеблішменту. Це в майбутньому призвело до більшої радикалізації та, як наслідок, збільшення поляризації в суспільстві. І якщо в Демократичній партії «істеблішмент» все ж таки номінально зміг зберегти свій вплив та владу, то в Республіканській партії Дональд Трамп та його прихильники, яких активно просували прибічники «чаювання», зміг суттєво послабити внутрішню партійну еліту.

Тож ми можемо стверджувати, що економічна криза 2007-2008 року не тільки мала величезний вплив на зміну характеру економічної політики в різних країнах. Вона призвела до утворення потужних масових протестних рухів, які в подальшому стали

впливати на внутрішню політику. Вони змогли змінити існуючу політичну кон'юнктуру в США. Вплив цієї зміни ми можемо спостерігати і сьогодні. Багато американських політиків, які змогли здобути посади завдяки цим подіям, впливають тепер на зовнішню політику США та зокрема на фінансову і військову допомогу для України.

Хоча протестні рухи не є поганим явищем для демократичного суспільства, в певних обставинах вони можуть нести неоднозначні наслідки для функціонування політичної системи в цілому. В таких рухах часто утворюються радикальні ідеологічні течії, які можуть у майбутньому нести дестабілізацію для країни. Для того, щоб виключити негативні чинники у функціонуванні громадянського суспільства, державним органам влади необхідно проводити збалансовану економічну політику. Забезпечення сталого економічного зростання завжди буде сприяти стабільності політичної системи. В той же час політичним елітам потрібно зберігати підзвітність перед громадянами. Неврахування настроїв суспільства також спонукає до радикалізації ситуації.

REFERENCES

- Amadeo, K. & Anderson, S.G. (2021). Unemployment Rate by Year Since 1929 Compared to Inflation and GDP. *The Balance*. Retrieved from <https://www.thebalance.com/unemployment-rate-by-year-3305506>
- Banaś, M., & Saduov, R. (2023). *Protest in Late Modern Societies: Dynamics, Forms, Futures*. Routledge.
- Barreto, M. A., Cooper, B. L., Gonzalez, B., Parker, C. S., & Towler, C. (2011). The Tea Party in the Age of Obama: Mainstream Conservatism or Out-Group Anxiety. *Political Power and Social Theory*, 22, 105–137. doi:10.1108/s0198-8719(2011)0000022011
- Blum, R. M. (2020). *How the Tea Party Captured the GOP: Insurgent Factions in American Politics*. University of Chicago Press.
- Bowman, K. (2018). Public Opinion 10 Years After the Financial Crash. *American Enterprise Institute*. Retrieved from <https://www.aei.org/wp-content/uploads/2018/09/Public-Opinion-10-Years-After-the-Financial-Crash.pdf?x91208>
- Continetti, M. (2022). *The Right: The Hundred-Year War for American Conservatism*. Basic Books
- Costa, R. (2014). Rand Paul: GOP shouldn't 'tweak' Russia over Ukraine. *The Washington Post*. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2014/02/25/rand-paul-gop-shouldnt-tweak-russia-over-ukraine/>
- Fang, L. (2013). *The Machine: A Field Guide to the Resurgent Right*. The New Press.
- Gardner, T. & Cowan, R. (2022). Cruz's Nord Stream 2 Sanctions Bill Fails in U.S. Senate. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/us/us-democrats-slam-cruz-nord-stream-2-sanctions-bill-ahead-vote-2022-01-13/>
- Gitlin, T. (2013). Occupy's Predicament: the Moment and the Prospects for the Movement. *The British Journal of Sociology*, 64(1), 3–25. doi:10.1111/1468-4446.12001
- Gurr, T.R. (2016). *Why Men Rebel?* Routledge.
- Holmes, M. (2023). *Organizing Occupy Wall Street: This is Just Practice*. Palgrave Macmillan.
- Lowenstein, R. (2011). Occupy Wall Street: It's Not a Hippie Thing. *Bloomberg*. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2011-10-27/occupy-wall-street-it-s-not-a-hippie-thing>
- Matés-Barco, M., & Vázquez-Fariñas, M. (2023). *The Age of Global Economic Crises (1929-2022)*. Routledge.
- Matsu, K. (2011). A Million Man March on Wall Street. How to Spark a People's Revolt in the West. *Adbusters*. Retrieved from <https://web.archive.org/web/20150402104218/https://www.adbusters.org/blogs/adbusters-blog/million-man-march-wall-street.html>
- Maxwell, A., & Parent, T. W. (2012). The Obama Trigger: Presidential Approval and Tea Party Membership. *Social Science Quarterly*, 93(5), 1384–1401. doi:10.1111/j.1540-6237.2012.00907.x
- Merriam-Webster Dictionary. (2023). *Protest*. Retrieved from www.merriam-webster.com/dictionary/protest
- O'Hara, J.M. (2010). *A New American Tea Party: The Counterrevolution Against Bailouts, Handouts, Reckless Spending, and More Taxes*. John Wiley & Sons, Inc.
- Ortiz, I., Burke, S., Berrada, M. & Cortés, E.S. (2022). *World Protests: A Study of Key Protest Issues in the 21st Century*. Palgrave Macmillan.
- Otterbein, H. (2019). Bernie's mystery Soviet tapes revealed. *Politico*. Retrieved from <https://www.politico.com/story/2019/05/17/bernie-sanders-mystery-soviet-video-revealed-1330347>
- Peters, J. W. (2019). The Tea Party Didn't Get What It Wanted, but It Did Unleash the Politics of Anger. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2019/08/28/us/politics/tea-party-trump.html>

- Robbins, L. (2009). Tax Day Is Met With Tea Parties. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2009/04/16/us/politics/16taxday.html>
- Rosario, F. (2011). NYPD raiders roust OWS rabble. *New York Post*. Retrieved from <https://nypost.com/2011/11/15/nypd-raiders-roust-ows-rabble/>
- Smelser, N. (1972). *Theory of Collective Behaviour*. New York: The Free Press.
- Sorkin, A. R. (2012). Occupy Wall Street: A Frenzy That Fizzled. *The New York Times*. 2012. Retrieved from <https://dealbook.nytimes.com/2012/09/17/occupy-wall-street-a-frenzy-that-fizzled/?mtrref=www.google.com&assetType=PAYWALL&mtrref=dealbook.nytimes.com&gwh=CA68DCC3B2D8BD775EA5F7E5A587C5ED&gwt=pay&assetType=PAYWALL>
- Stewart, E. (2019). We are (still) the 99 percent. *Vox*. Retrieved from <https://www.vox.com/the-highlight/2019/4/23/18284303/occupy-wall-street-bernie-sanders-dsa-socialism>
- Van de Sande, M. (2022). *Prefigurative Democracy*. Edinburgh University Press.
- White, M. (2016). *The End of Protest: A New Playbook for Revolution*. Knopf Canada.
- Woodhill, L. (2011). The Republicans Must Rethink Medicare Reform. *Forbes*. Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/louiswoodhill/2011/06/01/the-republicans-must-rethink-medicare-reform/?sh=51440197259b>
- Zaslav, A. & Barrett, T. (2022). Rand Paul Blocks Bipartisan Effort to Swiftly Pass Ukraine Aid. *CNN*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2022/05/12/politics/rand-paul-blocks-ukraine-aid/index.html>